

עלון חדשי שעי"י

עלון מס' 26

חדש שבט ה'תשפ"ה

בס"ד

דבר העורך

קוראים יקרים שלום וברכה!
אנו שמחים להגיש לפניכם את העלון הכ"ו, עלון
חדש שבט התשפ"ה.

המדורים המתפרסמים הפעם: במדור **דבר יום**
ביומו (בירור מנהגים הנהוגים בכל ימות השנה):
הפעם, מניין הברכות שבתפלה לפני ואחרי שוקנה
ברכת המינים. **דבר בעתו**: מנהגי חדש שבט. **הרחב**
דבר: הערה כללית בעניין חבור התוספתא שבידינו,
והערה בעניין הגרסה בברייתא שבתוספתא 'כולל
של מינים וכו'. מאמר נפלא קצר מאת ידידי הרב
אלידע כוכב בעניין טעם המנהג להניח אבל לעפורים
בשבת שירה. **מאמר מענייני דיומא** מאת ידידי
הגר"א ובר שליט"א איש ירושלים עיה"ק בעניין
איסור תענית בט"ו בשבט. **המדור החדש דבר**
נאה ומתקבל דברים נפלאים בענייני שלום בית
והמסתעף מאת מדריך החתנים הרב **דוד רוזנטל**
שליט"א מיקורי קהלתנו. **משיב דבר** (תגובות
להערות הקוראים): מכתבו של הבה"ח החפץ
בעילום שמו, וחוסה בעלו של כתב העט **חננאל איש**
שדה. המכתב בעיקר בענייני חבת ירושלים עיה"ק
והמקדש. ומספר מכתבים בעניינים שונים
שפורסמו בעלוני קודמים. ואחרון חביב: המדור
מהנעשה והנשמע בקהלתנו. סיכום חדש טבת
ותכניות חדש שבט הבעל"ט.

נשמח לקבל תגובות והערות בכל ענייני העלון:
yn0527167567@gmail.com. תרומות (ניתן גם
להנציח שמות לע"נ להצלחת וכדומה) תתקבלנה
בברכה. ניתן לתרום דרך 'נדריים פלוס' בקופה: **בית**
הכנסת עדת יראים - אושטרייך - מודיעין עילית.

בברכת התורה
יהונתן נוימן

קצות החשן 9/6 מודיעין עילית 0527167567.
דוא"ל: yn0527167567@gmail.com

דבר יום ביומו

בירור מנהגים הנהוגים בכל השנה

תפלת שמונה עשרה

שמונה עשרה שאמרו

מניין הברכות שבתפלה

שבע עשרה, שמונה עשרה, או תשע עשרה

בעלון הקודם עסקנו במדור זה במחלוקת בין בני ארץ ישראל לבני בבל בעניין ברכת
בונה ירושלים וברכת צמח דוד. בני ארץ ישראל נהגו (כמבואר בתלמוד ירושלמי
בכמה מקומות) לכלול עניין מלכות דוד בברכת בונה ירושלים, ובני בבל נהגו (וכן אנו
נוהגים כיום) לומר ברכה אחת על ירושלים וברכה אחת על צמח דוד.

לפי מנהגנו כהבבלי יש למעשה י"ט ברכות בתפלת שמונה עשרה, כי ברכת המינים
נוספה מאוחר יותר אחרי שנתקנו שמונה עשרה ברכות. לפי הירושלמי שכוללים של
דוד בשל ירושלים, אף לאחר שנתקנה ברכת המינים, יש י"ח ברכות בתפלה.
בפרק זה נעמוד על מניין הברכות שבתפלה לפני תקנת ברכת המינים ואחרי ברכת
המינים, לפי שני התלמודים.

אביא כאן את המקורות ונעקוב אחר השינויים בין המקורות:

בתוספתא דברכות (פי"ג, הכ"ה) כפי שהיא לפנינו:

שמונה עשרה שאמרו חכמים כנגד שמונה עשרה אזכרות שבהבו לה' בני אלים.

וכולל של מינים בשל פרושין
ושל גרים בשל זקנים
ושל דוד בירושלים.

ואם אמר אלו לעצמן ואלו לעצמן יצא.

זו לשון התוספתא כפי שהיא לפנינו, ומכמה טעמים נראית הגרסה הנכונה. **אורי**
ארליך במאמרו 'לנוסחן הקדום של ברכת בונה ירושלים וברכת דוד', מעלה אפשרות
שברייתא זו נשנית בתקופה קדומה מאד, בה עדיין לא היו נוסחאות קבועות
לחתימות הברכות. עניין הברכה היה ירושלים, וברכה היו כוללים גם של דוד. הוא
הדין שתי הברכות שלפני כן, מסיבה זו בברייתא לא מופיעות חתימות הברכות.
הברייתא המובאת בתוספתא נשנתה אם כן בשלב קדום יותר.

הערה: יש גורסים 'ושל דוד בבונה ירושלים', אך זה אינו כלשון התנא לגבי שתי הברכות הקודמות.
ליישב הגרסה האחרת אולי אפשר לומר שלא ראה צורך להזכיר חתימה רק בברכה זו, בה היתה ידועה
מחלוקת. אלא שלפי גרסה זו צ"ל שבאותה העת עדיין לא נהגו להוסיף 'אהי דוד', וכדרך שבשתי
הברכות הקודמות מוסיפים בגוף הברכה, בלי להוסיף בחתימה.

פרט נוסף הנלמד בברייתא: אף שבברייתא הזו מבואר שהדרך הנכונה היא לכלול את שני העניינים (ירושלים ודוד) בברכה אחת, מסיים התנא 'אם אמר אלו לעצמן ואלו לעצמן יצא'. כלומר, בדיעבד אם עשה כן יצא.

בירושלמי ברכות (פ"ב ה"ד) מובא דין זה בגרסה שונה קצת:
 וכולל של מינים ושל פושעים במכניע זדים
 ושל זקנים ושל גרים במבטח לצדיקים
 ושל דוד בכונה ירושלים

כאן כבר מופיע נוסח חתימות הברכות, והברכות נקראות על שם חתימותיהן: בברכת מכניע זדים כולל של מינים ושל פושעים, בברכת מבטח לצדיקים כולל זקנים וגרים, ובברכת בונה ירושלים כולל גם של דוד.

סיום הברייתא 'אם אמר אלו לעצמן ואלו לעצמן יצא', אינו מובא בירושלמי כלל. מהירושלמי בברכות (פ"ד ה"ג) מוכח כי לא סברו כלל דין זה אפילו בדיעבד, ולא הכירו כלל באפשרות להפריד ברכת דוד מבונה ירושלים. עיי לקמן.

נקודה נוספת: בירושלמי בכמה מקומות מובא שחתמו ברכה זו 'אהי דוד (ו)בונה ירושלים'. במובאה הנזכרת אמרו רק 'בונה ירושלים'. יתכן שגם החתימה הכפולה התקבלה רק מאוחר יותר (ושמא לא ראה צורך להזכיר אלא עיקר הברכה שהיא ירושלים).

בתלמוד בבלי לא הובאה ברייתא זו, אך הובאו שני דינים שמקורם בברייתא זו (או בברייתא אחרת דומה לה). במגילה דף יז:
 וכיון שנעשה דין מן הרשעים כלו הפושעים. וכולל זדים עמהם ...
 וכיון שכלו הפושעים מתרוממת קרן הצדיקים ... וכולל גרי הצדק עם הצדיקים

בעל המימרא הזו ידע את הברייתא הנזכרת (או ברייתא דומה לה). ממובאה זו - שהובאה תוך כדי דיבור על סדר הברכות - לא כ"כ שייד לדייק. אין כל סיבה שיוזכרו כאן חתימות הברכה - שודאי היו כבר קבועות אז, בעיקר בבל - ופרטים הקשורים לנוסח הברכה. בהמשך המימרא לא הובא המשך הברייתא 'ישל דוד בירושלים', ודאי לא סיום הברייתא 'אם אמר אלו לעצמן יצא'.

מניין הברכות קודם תקנת ברכת המינים ולאחריה

כעת נבא לבאר שתי סוגיות דומות, האחת בתלמוד הבבלי ואחת בתלמוד הירושלמי. נתחיל קודם עם דברי הבבלי, כיוון שהם ידועים לכל בר בי רב כיום. כמו כן, דברי הבבלי בסוגיה זו מובנים (לרובא דעלמא) יותר מהירושלמי. זאת בנוסף למספר פירושים שנאמרו על דברי הירושלמי:

במשנה במסכת ברכות פרק תפלת השחר (כח:): מבואר: רבן גמליאל אומר בכל יום ויום מתפלל אדם שמונה עשרה. ר' יהושע אומר מעין שמונה עשרה. ר' עקיבא אומר אם שגורה תפלתו בפיו מתפלל שמונה עשרה, ואם לאו מעין שמונה עשרה. על שיטת ר' יהושע ור' עקיבא אאריך במקום אחר.

בבבלי שם:

הני תמני סרי כנגד מי

אמר ר' הלל בריה דר' שמואל בר נחמני

כנגד י"ח אזכרות שאמר דוד בהבו ליי בני אלים.

רב יוסף אמר כנגד י"ח אזכרות שבקריאת שמע

א"ר תנחום אמר רבי יהושע בן לוי

כנגד שמונה עשרה חוליות שבשדרה.

הערה: הבאתי לפי הגרסה שלפנינו, ולא לפי הגהתו - המתבקשת לכאורה - של הב"ח. הגהת הב"ח מובנת מאד לפי המשך הדברים. מאידך לא מצינו לשונות כאלה בתלמוד שלנו, אלא או "אמר ר' ... או "ר' ... אמר" אך לא "ר' ... אמר ר' ..." (בירושלמי זהו מטבע לשון נפוץ). ליישב הגרסה שלפנינו, נראה שבאמת לא בא ר' תנחום לחלוק. אלא בא רק לתת טעם נוסף. ובאמת אין כל נפק"מ בין שלש הטעמים שנאמרו. דברי ר' תנחום הובאו בסוף (למרות שקדם לשני האמוראים שלפניו) כדי להביא אחריהם מימרא נוספת: ואמר ר' תנחום אמר רבי יהושע בן לוי המתפלל צריך שיכרע עד שיתפקקו כל חוליות שבשדרה. בירושלמי מפורש יותר: אמר ר' סימון כנגד שמונה עשרה חוליות שבשדרה שבשעה שאדם עומד ומתפלל צריך לשוח בכולן.

ומקשה התלמוד: הני תמני סרי תשסרי הוויין

אמר רבי לוי ברכת הצדוקים ביבנה תקנה

השאלה והתירוץ ידועים ומובנים; אנכה"ג תקנו י"ח ברכות, ובתקופה מאוחרת יותר תיקנו ברכה נוספת, היא ברכת המינים.

ולפי הטעמים שנאמרו ליי"ח ברכות, מבואר כנד מי נוספה ברכת המינים:

כנגד מי תקנה א"ר לוי לרבי הלל בריה דרבי שמואל בר נחמני

כנגד א' הכבוד הרעים

לרב יוסף כנגד אחד שבקריאת שמע

לר' תנחום א"ר יהושע בן לוי

כנגד חוליא קטנה שבשדרה:

לפי מנהגו א"כ, למעשה יש כיום י"ט ברכות לאחר שהוסיפו את ברכת המינים על י"ח ברכות שנתקנו מתחילה.

אח"כ מובאת ברייתא בעניין ברכת המינים: ת"ר שמעון הפקולי הסדיר י"ח ברכות לפני ר' גמליאל על הסדר ביבנה. אמר להם ר"ג לחכמים כלום יש אדם שיודע לתקן ברכת המינים. עמד שמואל הקטן ותקנה ...

בפרק ב' ממסכת מגילה (י:): מובאת ברייתא או מימרא:

אמר רבי יוחנן ואמרי לה במתניתא תנא מאה ועשרים זקנים ובהם כמה נביאים תיקנו שמונה עשרה ברכות על הסדר:

לאחר מכן מובאת הברייתא והמימרא שאחריה, על כל סדר התפילה (אותה אני מביא בסדרה זו על הסדר). לאחר מכן נשאלת שאלה: וכי מאחר דמאה ועשרים זקנים ומהם כמה נביאים תקנו תפלה על הסדר שמעון הפקולי מאי הסדר. שכחום וחזרו וסדרום.

מנין הברכות לפי הירושלמי

נעיין בסוגיה דומה מאד בתלמוד הירושלמי:

סוגיה זו מופיעה פעמים בתלמוד הירושלמי; פעם אחת במסכת ברכות פ"ד ה"ג, ופעם אחת במסכת תענית פ"ב ה"ב. המשא ומתן בעניין הזה בירושלמי דומה מאד למשא ומתן בבבלי, דומה אך גם שונה.

על דברי המשנה 'בכל יום אדם מתפלל שמונה עשרה' מבואר:

ולמה שמונה עשרה

ריב"ל אומר כנגד י"ח מזמורות שכתוב מראשו של תילים עד 'יענך ה' ביום צרה'.
 אם יאמר לך אדם י"ט הן (המזמורים), אמור לו 'למה רגשו' לית הוא מנהון (כי אשרי ולמה רגשו חדא פרשתא היא)...
 אמר ר' סימון כנגד י"ח חליות שבשדרה שבשעה שאדם עומד ומתפלל צריך לשוח בכלן...
 אמר ר' לוי כנגד י"ח הזכרות שכתוב בהבו לה בני אלים
 אמר ר' חונה אם יאמר לך אדם שבע עשרה אינון
 אמור לו של מינין כבר קבעו חכמים ביבנה.

הערה: אני מתייחס כאן אך ורק לגרסה הישנה בירושלמי 'אם יאמר לך אדם י"ט הן'. ידוע לי כי יש שהתקשו בהבנת דברי הירושלמי הללו, ומהם שהגיהו (משום מה, הגיהו כן רק במסכת ברכות, ולא במקבילתה במסכת תענית) - שלא כדן- 'אם יאמר לך אדם י"ט אינון', כמו בבבלי. אלה לא הביאונו אל בית היין, אף שביארו לפי דרכם גם את המשך דברי הירושלמי לגבי 'הכבוד הרעים'.

למי שאינו מכיר את מנהג בני מערבא הנזכר לכלול של דוד בשל ירושלים, נראה הירושלמי קצת מוקשה: את אותו תירוץ שתירצו בבבלי על כך שלמעשה יש ברכה נוספת על י"ח, תירצו בירושלמי על כך שבעצם חסר ממנין י"ח. כמובן, שמי שיודע על מנהג בני מערבא הנזכר, מבין את השאלה והתירוץ כראוי: המקשה יודע כי ברכת המינים תוקנה ביבנה, ולא על ידי אנשי כנסת הגדולה. אם כן לפני שתקנו ברכה זו, היו בתפלה רק י"ז ברכות. ומתוך: 'אמור לו של מינים כבר קבעו חכמים ביבנה', וכיוון שקבעו ביבנה על ידי הסנהדרין, הרי היא ככל שאר ברכות התפלה, ומשלימה לי"ח ברכות.

ראיתי מי שפירש 'של מינים כבר קבעו חכמים ביבנה', שהברכה היתה ידועה כבר מזמן אנשי כנסת הגדולה כנגד רשעים שהיו אז, אך מאוחר יותר חדלו מלומר אותה ברכה, עד ששבו וקבעו ביבנה. לפי פירוש זה, זה הטעם שאמרו 'קבעו' ולא 'תקנו' כמו שאמרו בבבלי 'של מינים תקנו חכמים ביבנה' (כדרך שאמרו על עצם תקנת י"ח ברכות 'שכחום וחזרו ויסדום' במגילה יז: ע"ש). יש שהוכיחו כן ממה שבקש רבן גמליאל 'כלום יש אדם שיודע לתקן ברכת המינים'. כלומר, היה ידוע להם שיש ברכה כזו, אלא שבאותה עת כבר לא ברכוה כי לא נצרכו לה, ובקש רבן גמליאל אם יש מישהו שיודע לתקן לה נוסח (כי כעת שוב יש בה צורך). אם קבלה היא נקבל. גם לפי פירוש זה, ודאי שהיה זמן רב בו לא ברכו את הברכה הזו.

המשך הסוגיא בירושלמי:

התיב ר"א ב"ר יוסי קומי ר' יוסי: והא כתיב 'הכבוד הרעים' (ואם כן יש במזמור הזה אזכרה נוספת).
 אמר ליה: והא תני: 'כולל של מינים ושל פושעים ב'מכניע זדים', ושל זקנים ושל גרים ב'על הצדיקים' ושל דוד ב'בונה ירושלים'. אית לך מספקא לכל חדא וחדא מנהון אדכרה (כלומר: האם יש לך מספיק לכל אחד ואחד מהם אזכרה).
 כלומר: נגד אותה אזכרה שאינה שם הוי"ה, תקנו את אותם ג' עניינים שאין להם ברכה בפני עצמה. יש מפרשים באופן אחר, ואכמ"ל.

מה תקנו ק"כ זקנים ובהם כמה נביאים

בהקשר לכך, יש לשים לב להבדל נוסף בין שני התלמודים:

בבבלי במגילה (י:): אמרו: אמר רבי יוחנן ואמרי לה במתניתא תנא ק"כ זקנים ובהם כמה נביאים תיקנו שמונה עשרה ברכות על הסדר. אבל בירושלמי בברכות (פ"ב ה"ד) אמרו: א"ר ירמיה ק"כ זקנים ומהם שמונים וכמה נביאים התקינו את התפילה הזו.

בירושלמי דובר על עצם התפילה, ולא על מנין הברכות שבה. לפי שני התלמודים תוקנה (או נקבעה) ברכת המינים ביבנה (שנים רבות אחר אנכה"ג), אך לפי הירושלמי שם בעצם נשלמה תקנת י"ח ברכות. לפי הבבלי ביבנה תקנו תוספת על י"ח ברכות. ראיתי מי שפירש בני מערבא סברו שמלכתחילה תקנו י"ח ברכות, אך לאחר שהוסיפו ברכת המינים, כללו של דוד בבונה ירושלים, כדי לא להוסיף על מניין י"ח. קשה מאד לקבל הסבר כזה, הנסתר מכמה מקומות בתלמוד ירושלמי.

לפי מה שביארנו, לפי התלמוד בבלי, היה יסוד תקנת תפילת שמונה עשרה בתקופה הקדומה ללא ברכת המינים שנוספה ביבנה, אך לפי התלמוד ירושלמי היתה ברכה זו מעיקר התקנה (ואכן כשתקנו את עצם התפלה, לא תקנו י"ח ברכות).

בין לפי התלמוד בבלי ובין לפי התלמוד ירושלמי, בתקנת סדר התפילה והברכות היו כמה שלבים:

לפי הבבלי, עזרא ובית דינו תקנו לברך שמונה עשרה ברכות על הסדר. ברכת המינים לא נתקנה עדיין.

במשך הזמן שכחו את סדר הברכות (ולא ברכו את כולן, אולי כל אחד לפי מה שהיה צריך).

ביבנה החזיר שמעון הפקולי את סדר הברכות כפי שהיתה התקנה מימי עזרא.

באותו זמן הוסיף שמואל הקטן לבקשת רבן גמליאל את 'ברכת המינים', ואז השתנה מניין הברכות לתשע עשרה.

לפי הירושלמי: אנשי כנסת הגדולה תקנו את התפילה, שהיו בה י"ז ברכות, ללא ברכת המינים (ואת של דוד כללו בשל ירושלים).

ביבנה תקנו 'ברכת המינים' שהשלימה לייח ברכות.

מהלך מעניין שלא נמצא כמוהו בשני התלמודים, מובא במדרש מפורסם של בני בבל, הלא הוא **מדרש תנחומא** (קרח י"ב): **כל תשא עוון וקה טוב** (הושע) - אמרו ישראל: 'ריבוננו של עולם, בזמן שבית המקדש קיים, היינו מקריבין קרבן ומתכפר ועכשיו, אין בידינו אלא תפילה'. 'טוב' בגימטריה שבע עשרה. תפילה - תשע עשרה. הוצא מהן 'ברכת הזדים' שתקנו ביבנה, ו'את צמח דוד' שתקנו על שום 'בחנני ה' ונסני' (תהלים כ"ו, ב').
 ~~~ר' תנחומא עצמו נזכר בתלמוד בבלי במסכת שבת כ"ר' תנחומא דמן נוי

מבואר כאן דבר שלא נמצא כמוהו בשני התלמודים. השתלשלות העניינים היה בשלבים אלו: מתחילה תקנו רק שבע עשרה ברכות, אחר כך הוסיפו את 'ברכת המינים' ועלה המניין לשמונה עשרה ובהמשך הוסיפו את ברכת 'את צמח דוד' ועלה המניין לתשע עשרה.

דבר בעתו

בירור מנהגים הנהוגים בזמנים שונים

ראש חדש שבט

המנהגים כבכל ראש חדש. מה שנאמר בנגון השייך לחדש, מנגנים החדש בנגון נבחר.

פרשת בא

יבנה המקדש

משמרת כהונה: **מלפיה**. משמרת לווייה: **נתניהו**.
 שיר של מוסף: **לו חכמו**. ביה"ע: **מי כמכה**
 משניות מסכת שבת: פרק ה.

תחלת סדר ט': **ויהי בחצי הלילה**.

תחלת סדר י': פרשת 'קדש לי כל בכור'. על הטעות בתנ"ך קורן, ועל הגורם לה, עיי' עלון אשתקד, מה שכתבתי בשם הרה"ג **בצלאל אריאל** שליט"א עורך התנ"ך **שיבה לבצרון**.

פרשת בשלח

שבת שירה

פסו' הנקראים עיי' הקהל לפני שקורא החזן עיי' עלון שבט פג: "ה' ילחם לכם. זייאמינו (חצי פסו). ז'ה' איש מלחמה. ז'מי כמכה. ז'מקדש ד'. ז'ה' ימלך. בסוף הפרשה: ז'כי מוחה אמתה (חצי פסו).

אוכלים תבשיל של חטים. נותנים חטים לפני העופות. לקמן במדור **הרחב דבר** עמ' 6 טעם נפלא של ידידי הרב **אלידע כוכב**.

מנהג מהר"ל. בעלון פג הבאתי את המובא על 'מנהג שבת שירה' של מהר"ל מפראג. אשתקד העירוני כי אין מקור נכון לכך. אודה למי שיודיעני על מקור נאמן לכך.

יבנה המקדש

משמרת כהונה: **מזימין**. משמרת לווייה: **בקיהו**.
 שיר של מוסף: **כי ידין**. ביה"ע: **הבאר**
 משניות מסכת שבת: פרק ו.

פסוקי דזמרה. הלל הגדול ושירת הים בנגונים מיוחדים. פיוטים בברכות ק"ש: יוצר **אמונים כגהו**. אופן: **מחוללת מהוללת**. זולת: **לולי ה' שהיה לנו**. מי כמכה: **יום ליבשה**. את הפיוטים של שבת זו ושל שבת עשרת הדברים העתקתי וערכתי בס"ד מכ"י של **מחזור נירנברג**.

בברכת גאולה, מנגן החזן את כל הקטע ממצרים גאלתנו' עד סוף הברכה בנגון של שביעי של פסח.

על הפיוט 'ארבעה עמדו על הים' עיי' בעלון אשתקד על הקטע החסר בדפוסים בפיוט 'יום ליבשה' עיי' עלון שבט פג

קריאת התורה. העליות הנמכרות לעצמן:

- העליה שלפני שירת הים, בה נקראים הפסוקים ויסע ויבא. ויש, בהם נרמז שם בן מ"ב אותיות, ונקראים בנגון מיוחד.
- שירת הים (הטעונה ברכה מדינא, ולא מגזרת נכנסים ויוצאים).

ט"ו בשבט

ראש השנה לאילנות

- מנהג רוב **אשכנז**: אומרים תחנון במנחה שלפניו ואף במנחה **בו ביום**. רק בשחרית א"א תחנון.
- מנהג **אושטרייך**: א"א תחנון בו ביום, אך במנחה שלפניו אומרים (**בלקט יושר** כתב שכחל באחד בשבת, א"א **צדקתך** במנחה שלפניו).
- מנהג קהלות רבות באושטרייך: א"א תחנון בו ביום ולא במנחה שלפניו.

על איסור (או היתר) תענית בט"ו בשבט, עיי' לקמן במדור **הרחב דבר** עמ' 6, מאמרו של **הגר"א ובר** שליט"א.

נוהגים בו קצת שמחה. מסתבר שבא"י כבר בזמן הקדום ציינו יום זה בחגיגות מסויימת. ראייה לכך, שני פיוטי קרובות שחוברו ליום זה. אחד מהם **אָדָר נזלי ישע**, נאמר בקהלתנו (את הקרובה השניה עדיין לא ערכתי כראוי ועוד חזון למועד בעז"ה). אמנם, לא ידוע על פיוטים נוספים לט"ו בשבט מתקופה זו).

א"א תחנון בו ביום, ומנגנים נגונים של יום שא"א בו תחנון. מספר מנהגים באמירת תחנון ביום זה:

- בוורמייזא** אמרו תחנון (אך נגנו נגונים של יום שא"א בו תחנון).

אכילת פירות העץ

מרבית באכילת פירות העץ.

ציון ט"ו בשבט במשמעותו האמיתית, שייך רק בארץ ישראל או בארצות סמוכות בהן מתקיימות חלק ממצוות התלויות בארץ. סביר להניח כי בדורות הקודמים יותר, שלא זכו עדיין לשבת בארץ"ק לא התייחסו כל כך לעניין האמיתי של היום. עם זאת, קיים מנהג להרבות באכילת פירות בט"ו בשבט. כמקור למנהג, רבים מצטטים את **המגן אברהם** שכתב שמנהג האשכנזים להרבות באכילת פירות. אמנם, המג"א לא העתיק זאת ממקורות אשכנזיים, אלא מספר **תקון יששכר** שמחברו זכה לעלות לארץ"ק, וכאן ראה כן אצל האשכנזים.

השנה הראני ידידי **הרב משה המבורגר** שליט"א שני מקורות קדומים בלמעלה ממאה שנה מזמנו של המגן אברהם: האחד, **רבי בנימין ב"ר מאיר הלוי אשכנזי** מנירנברג, במחזור **מעגלי צדק**: ולפי שיום זה הוא ר"ה לאילנות הוא מנהג לקנות כל אחד לביתו ביום זה מעט מכל פרי ופרי שימצא אז. השני: ספר **המנהגים** ביידיש (ויניציאה ש"ן).

מצינו אם כן מקורות "אשכנזיים". למנהג זה.

עם זאת, עדיין מקורות אלו הם הקדומים ביותר למנהג זה באשכנז (ואולי אף מחוצה לה?). אצל רבותינו הראשונים לא מצאנו התייחסות לעניין זה. בספרי מנהגים אשכנזיים שנכתבו אחרי תקופתם של הספרים הנזכרים, כמעט ואין התייחסות למנהג הזה.

מאידך, בכל תפוצות ישראל היתה התשוקה לזכות לעלות לארץ"ק, והיתה הערכה עצומה ליושבים בה (בכל קהלה באשכנז למשל, היתה קופה המיועדת לעניי ארץ ישראל, וכן בימים בהם ברכו במי שברך **למי שיתן מתנת ידו**, נשלחו

התרומות ללומדי תורה שבארה"ק). משמים עדיין לא הגיעה אז השעה הראויה לכך, ורק יחידים זכו לעלות לארץ"ק. אך ודאי שעד תקופה מאוחרת בערה בכל יהודי שומר תורה ומצוות התשוקה לעלות לארץ"ק ~ על מה שארע בקהלות רבות בתקופה מאוחרת יותר, על מה שגרם לכך, ועל מה שנגרם כתוצאה מכך, יש להאריך הרבה, אך אין כאן המקום. יתכן שמנהגים השייכים דווקא לארץ ישראל, התקבלו אט אט אף בגולה.

זו א"כ דוגמא למנהג השייך לארץ ישראל, ותחלת הנהגתו בגולה מראה על תשוקתם של יהודי הגולה לארץ"ק.

ב"ה בדור האחרון זכינו לשבת בארץ"ק, ולראות בקיבוץ גלויות שלא היה כמותו אף ברוב ימי בית שני. כמה יש להצטער על קיומם של מנהגים מסויימים שכל מהותם שייך רק בגולה, ורבים כמעט מוסרים נפש על קיומם (כמו למשל מנהג 'זכור' בגי רגלים, ועוד כמה מנהגים).

רבנן ותלמידיהון

התלמידים לומדים רק עד חצות היום.

סיום חלקו השני של זמן חרף. עורכים סעודות לרבנן ותלמידיהון. סיום חלקו השני של זמן חרף ע"י עלון פג.

הערה בעניין ט"ו בשבט. בעלון אשתקד הערתי על הנהגה קלוקלת שהומצאה לאחרונה בעניין ט"ו בשבט. הזכרתי בכמה מקומות, את הנהגתם של אנשי אסכולות מסויימות המנסים למעט ככל האפשר בכל עבודת ה' הקשורה לשמחה ולהנאות הגוף כאכילה ושתייה. מה גורם להם לטעון שט"ו בשבט מוקדש לתפלה וזעקה על עניינים שונים (בכל שנה מחדשים הללו איזה עניין אחר, ע"י רמז כלשהו)? מי יודע, אולי מפריע להם עניין ארץ ישראל, עליו מדובר רבות ביום זה?

**פרשת יתרו
שבת עשרת הדברים**

ב. העליה בה נקראות עשרת הדברות.

לעשרת הדברות נגון מיוחד המקובל בקהלותנו מדורי דורות. בנגון זה יש הפסקה בין דבור לדבור.

בסדר טרויש כתב שאומרים בקדושה **אדיר אדירנו** (וכן בשבת פרשת ואתחנן, שגם בה קוראים את עשרת הדברות).

יבנה המקדש

משמרת כהונה: **הקוץ**. משמרת לווייה: **ישׂאֵלָה**.

שיר של מוסף: **האזינו**. ביה"ע: **אז ישיר**

משניות מסכת שבת: פרק ז.

מנגנים נגונים מיוחדים לשבת זו.

פיוטים בברכות קריאת שמע: יוצר **אורה יוצר**. אופן: **חלק ה' עמו**. מאורה: **אמרות ה'** (מופיע בסידורי מנהג אושטרייך. היא גם מאורה לפרשת ואתחנן ולחג השבועות). אהבה: **מלא רחמים**. זולת: **חזק עמי לבך** (בק"ק אמרוה בחג השבועות).

חזרת הש"ץ. תחלת ברכת קדושת היום בנגון מיוחד לשבת זו ולשבת שלפני חג השבועות וכן לפרשת ואתחנן).

קריאת התורה. העליות הנמכרות לעצמן:

א. העליה בה נקרא הפסוק **משה ידבר** (הנקרא בקול רם

ובנגון מיוחד).

**פרשת משפטים
מברכין חדש אדר****יבנה המקדש**

משמרת כהונה: **אביה**. משמרת לווייה: **ישעיה**.

שיר של מוסף: **זכור**. ביה"ע: **מי כמכה**.

משניות מסכת שבת: פרק ח'.

'יחדשהו' באחד מגנוני פורים.

השנה נקראות כל ארבע הפרשיות בחדש אדר. מנהגי השבתות הללו יופיעו אי"ה בעלון חדר אדר הבעל"ט

הרחב דבר

הרחבת דברים שהובאו במדורים הקבועים

*****

למדור דבר יום ביומו

הערה כללית בעניין התוספתא שבידינו

והערה בעניין הברייתא "י"ח ברכות כנגד י"ח הזכרות שבהבו לה"

ראשית, אציין נקודה עליה עמדתי כבר לפני מספר שנים: מכמה מקומות מוכח כי התוספתא שבידינו אינה ממש התוספתא של ר' חייא. יש אומרים שמדובר בעריכה מאוחרת יותר של התוספתא הקדומה. מספר דעות והשערות נאמרו בעניין זה, ואכמ"ל. עובדה היא כי כל מי שברר וחקר את העניין הגיע למסקנה שהתוספתא שבידינו, ודאי אינה התוספתא ששנה ר' חייא. אגב, יש הסבורים שהתוספתא היתה בהתחלה כעין 'תלמוד' קדום.

לענין מכמה מקומות מוכח כי מדובר בחיבור שעבר כמה עריכות והוספות. החבור הקדום, הוא חבור של ברייתות קדומות על סדר המשניות, אולי הוא אכן התוספתא של ר' חייא. על חיבור זה נוספו ברייתות שלוקטו ממקורות נוספים, אך בעיקר מהתלמוד הירושלמי ומהתלמוד הבבלי. כלומר, התוספתא כפי שהיא לפנינו, נשלמה רק לאחר שהסתיימו העריכות של שני התלמודים כפי שהם בידינו כיום (לא אכנס כאן לעניין בירור זמן חתימת התלמוד, והאם היה מושג כזה, ומתי היה). ברייתות שנזכרו בשני התלמודים צורפו לתוספתא. לפעמים הובאה בתוספתא ברייתא, שבתלמוד הובא ממנה רק חלקה (עורך התוספתא ליקט מאותו מקור ממנו צטט מי שהביאה בתלמוד).

פרט נוסף: מכמה מקומות בתוספתא מוכח כי מסדר החבור הזה, היה מבני ארץ ישראל, ועל פי רוב סדר וערך את הברייתות לפי שיטת בני ארץ ישראל. ע"י במאמרי זכרון תרועה, שם התייחסתי לברייתא 'אמרו לפני מלכויות וכו'' כפי שהבאה בתוספתא.

לאחר הקדמה זו, אתרץ שאלה שנשאלתי על ידי כמה מיושבי בית המדרש: בין הטעמים למניין י"ח ברכות שהובאו בשני התלמודים הובא הטעם 'כנגד י"ח אזכרות שבהבו לה' בני אלים'. והנה, בברייתא שבתוספתא מובא טעם זה בלבד: "י"ח שאמרו חכמים כנגד י"ח אזכרות שבהבו לה' בני אלים. ועל זה אמרו 'כולל של מינים וכו''. כיצד זה שבשני התלמודים לא אמרו שטעם זה מובא כבר בברייתא. אמנם, כנראה שפסקא זו הפותחת את ההלכה הזו, אינה מעיקר התוספתא, אלא נוספה על ידי מסדר התוספתא שהביא פסקא זו מהירושלמי, שם הובאה הברייתא תוך כדי דיון על י"ח ברכות (יתכן שעורך התוספתא הביא פסקא זו כאן, כיוון שבשתי ההלכות הקודמות להלכה זו, מדובר על עניין ברכת אבלים והמסתעף. וכדי שלא יטעו, הביא תחלה הקדמה "י"ח שאמרו וכו'"). צויין כי סדרן של ג' ברכות ראשונות נלמד מהפסוקים שבהבו לה' בני אלים, כפי שאמרו בברייתא בכמה מקומות.

עוד בעניין הברייתא הנזכרת: הגהת המנחת בכורים (שאגב, היה תלמידו של הגר"א) בברייתא זו, היא כמעט מילה במילה צורת הבאת הברייתא בירושלמי. המדפיסים (כולל אלה של מהדורות מפוארות יותר, כמו למשל 'עז והדר'), לא הבינו את הגהתו. ע"ש.

* * *

על המנהג להניח אכל לצפורים בשבת שירה

מאת הרב אלידע כוכב

כידוע קמו מערערים על המנהג לפזר חטים בשבת משום האיסור להאכיל בשבת חיה ועוף שאין מזונותם עליך, הערה זו נכונה לטעם הפופולרי שניתן למנהג, שמפזרים חטים לעופות כיון שאמרו שירה בקריעת הים, אך לענין פשוט שאין זה הטעם המקורי לפיזור החיטים שהרי אין שום מקור מדרשי לאמירת שירה כזו וברור שזה רק הסבר שבה לתרץ מנהג קיים, אך לא יכול היה ליצור את המנהג מלכתחילה,

ההסבר הפשוט לענין זה הוא בדומה למנהג אכילת חטים, שאינו קשור כלל לקריעת הים אלא זכר למן שהיה כזרע גד לבן (אך כיון שהשבת מכונה "שבת שירה" ורוב מנהגיה מתייחסים לשירה, טעו לייחס גם מנהג זה לשירה ושכחו מפרשת המן המוזכרת בפרשה), וכן נהגו לפזר את החטים בחוצות כדי להמחיש את המן שהיה יורד סביבות המחנה ולקטו ממנו (אלא שאחרי שפיזרו את הזרעים על אדמת הבוץ של חודש שבט כבר לא ליקטום שוב לאכילה, ויבואו העופות לאכלם, ומזה נשתרבו שחשבו שמטרת הפיזור היא עבור העופות).

וניתן ללמוד מזה איך נהגו הקהילות לספר ולשתף גם את הילדים והצעירים באירועים המרכזיים שבפרשת השבוע, וגם השתמשו בהמחשות עד כמה שאפשר, כדי להכניס את הילדים לאוירה ושיחוח את אירועי הפרשה בעצמם, עד שנוצר והשתרש המנהג שבשבת זו משחקים משחק זה להמחשת סיפורי הפרשה (וכל כך השתרש עד שגם ששכחו הטעם נשאר המנהג).

הערת המערכת: דפח"ת. אציין כי לפני כשנתיים הקשה ת"ח אחד מקהילתנו כיצד בכלל נוצר מנהג כזה, הרי בקור של חדש שבט באירופה לא היה שייך כמעט למצא עופות שיאכלו את האכל שזורקים להם הילדים. אך לפי ההסבר הזה, נולד הטעם הזה רק לאחר שממילא היו משליכים את החיטים.

* * *

*****

בעניין תענית בטו בשבט

**הרה"ג אליהו ובר שליט"א
איש ירושלים עיה"ק**

טו' שבט שחל ביום ה'

כתב **הגהות מיימוניות** (פ"א משופר) בשם **תשובת ריצב"א** שאין להתענות בטו בשבט דלא אשכחן תענית בראש השנה. ותו כיון דארבעה ראשי שנים מיתנו גבי הדדי מידמו נמי להדדי להא מילתא דכולן שוין שלא להתענות בהן. עכ"ל. ומקורו בתשובת ריצב"א, וכ"ה במדכ"י (ר"ה ס"י תשא) אותו הדין שאין להתענות בטו בשבט מאותו הטעם, וכן באגודה בתחילת מסכת ר"ה כתב כן בשם גאון עיי"ש, וכ"ה בתשב"ץ קטן (ס"י ק"י) בשם **רבינו ברוך**, וכל המקורות האלו הם מתלמידי מהר"ם מרוטנבורג (הגה"מ ומרדכי ותשב"ץ קטן היו תלמידיו והאגודה היה מתלמידיהם) ולא מצאנו במקורות אחרים בראשונים דין זה, אמנם יש כ"י של חיבור הנקרא **יפה מהישועה לרבינו ניסים גאון** ושם הובא בתוספות מכ"י שמביא בשם רבינו ניסים שאין נפילת אפים ותענית והספד בטו באב ובטו בשבט עיי"ש, וזה מקור שעניין זה כבר היה נפוץ בישראל קודם לכן, וכן היה איזה פרסום של קרובה לטו בשבט **מרב"י יהודה ברבי הלל הלוי** ויש ממנו גם יוצר לטו באב וכנראה היה איזה ציון לימים אלו מימים קדמונים, רק לאסור בתענית כאיסור גמור כנראה לא מצאנו לזה מקור לפני תלמידי מהר"ם מרוטנבורג הנ"ל.

והנה תחילה יש לדון בהשוואה לשאר ראשי שנים, **במשנה** אמרו ד' ראשי שנים הם באחד בניסן ראש השנה למלכים ולרגלים, ובעניין ר"ח ניסן כתוב **בהלכות גדולות** (הלכות תשעה באב) רשימה של ימים שיש להתענות בהם מן התורה (נמצא גם בסידור רע"ג) והראשון ברשימה הוא אחד בניסן, והעתיקו דין זה **בטור ובשו"ע** (או"ח ס"י תק"פ) אמנם **בבית יוסף** שם תמה על ההיתר להתענות בראש חודש אבל בשו"ע העתיק דין זה והתיר להתענות שם בר"ח, ו**בדרכי משה** כתב שחתן ביום חופתו מותר להתענות בר"ח ניסן מטעם שהוא תענית צדיקים (ופסקו הלכה בהגהת שו"ע ס"י תקע"ג עיי"ש, ושם **במשנה ברורה** כתב להתיר להתענות בר"ח ניסן ושם בסק"ז אסר בטו בשבט עיי"ש), אמנם בהגהת השו"ע כתב שבראש חודש אין להשלים התענית, ועל פי זה גם כתב **במגן אברהם** (תקסח' סק"י"ט) שהמתענה בו תענית חלום א"צ למיתב תענית לתעניתיה שהרי י"א שמצווה להתענות עיי"ש, ובכל אופן בעת הצורך כחתן ביום חופתו או השלמת תענית חלום כשהתענה בשבת (עיי' מג"א ס"י תכ"ט סק"ו אמנם במ"ב ס"י רפ"ח סק"י כתב שלא להתענות בו השלמת תענית חלום), ואף שבעת צרת יחיד כתב המג"א ס"י תק"פ לא להתענות מ"מ התיר בכמה מקומות להתענות ולכאורה אף להשלים ע"פ סברא זו שזה הרי תענית צדיקים, וא"כ אף **שבעניין ר"ח ניסן לכאורה הכרעת הדין שאין להתענות בו שהרי אסור להתענות בר"ח מדינא דגמרא מ"מ צ"ע איך אפשר להשוות אליו את טו בשבט כשהוא עצמו כ"כ הרבה פוסקים נקטו שמתיר להתענות בו.**

באחד באלול ראש השנה למעשר בהמה, לגבי יום זה לא מצאנו דיון להתיר התענית בו, ומ"מ יש מחלוקת ראשונים אם להלכה קי"ל כר"מ שבא' אלול ר"ה למעשר בהמה או כרבי אלעזר ורבי שמעון שזה בתשרי (ובירושי' ר' ישמעאל ס"ל באלול ור"ע ס"ל בתשרי ובמשנה בבכורות בן עזאי נסתפק בזה עיי"ש בבבלי נח.), והרמב"ם (בכורות ז' ו) פסק שבתשרי והריטב"א (ר"ה ב.) והמאירי (שם) ו**סמ"ג** (עשה ר"ב) פסקו שבאלול, וממילא להרמב"ם ודאי א"א להשוות אליו ולראשונים הנ"ל יש מקום להשוות לאלול אם נשווה לשאר ראשי שנים.

באחד בתשרי ראש השנה לשנים וכו', והנה בעניין א' תשרי האריכו בזה בשם הגאונים, הרא"ש בסוף ר"ה האריך בזה מהגאונים וכן האריך בזה **הטור** (ס"י תקצ"ז) שאין להתענות בראש השנה, עיי"ש, אמנם בגאונים יש שאמרו להתענות בר"ה (כמובא ברא"ש שם ועוד מקומות, ועיי' בב"י שם ומה שהביא שם) ולכן סיים בבית יוסף בשם מהר"ם שמי שהתענה בר"ה שימשיך להתענות עיי"ש, ועל פי זה הוסיף הדמ"א שא"צ למיתב תענית לתעניתו עיי"ש ובמ"ב הביא שמי ששכח יעלה ויבוא אינו חוזר מהטעם הזה, וממילא אף **שלהלכה ודאי הכרעת הדין שאסור להתענות בר"ה מ"מ ההשוואה של טו בשבט לראש השנה צריך עיון שהרי בראש השנה עצמו יש מתירין להתענות ועל פיהם הקלו כמה קולות בהלכות תענית בראש השנה.** [מעניין ששני המקומות שמוזכר בתלמוד על ר"ח שאיסור תענית שלו דאורייתא הם ר"ח ניסן (תענית יז:) ור"ח תשרי (ר"ה יט.) ששניהם בדיק הפכו להיות תענית צדיקים].

היוצא מכל הנ"ל שההשוואה ההלכתית לשאר ראשי שנים נסתרת ע"י המשווים עצמם שזה שיטת המהר"ם לגבי אחד בתשרי שהוא ראש השנה מול השיטה של טו בשבט שעיקר מקורותיה בתלמידי המהר"ם, וכן השו"ע עצמו באחד בתשרי ובאחד בניסן היקל קצת בתענית שלהם וכ"ש הנו"כ שם, מלבד עצם עניין האיסור שלא מוכרח להשוות ולא מצינו במשניות שכשיש רשימה יש איזה היקש או גזירה שוה, ולכן נראה שאינו אלא מנהג שאינו בכלל איסורי התענית שהם דינא דגמרא, ולכן ודאי על תענית כזה לכו"ע אמרינן אם התחילו אין מפסיקין ואפילו בתענית יחידים ולא גרע מא' ניסן וא' תשרי לאלו שנקטו שאם התחיל להתענות או רגיל להתענות אין מפסיק ואף שבהם יש מקום לבעל דין לחלוק מ"מ בטו בשבט שנלמד מהם יש טענה חזקה לומר שיש להתענות בו ובייחוד בעת צרה.

*****

דבר נאה ומתקבל
ענייני נישואין, שלום בית והמסתעף
מאת מדריך החתנים הרב דוד רוזנטל שליט"א

בס"ד

בס"ד

כל זוג מייחל לעצמו שיהיו בקשר של קיימא...
אנו יודעים שעשיית קשר בשבת מותרת בכך שאינו קשר של קיימא, לא נכנס לפרטים ולהבדלים שאף מהם יש להפיק תובנות כי אם את החלק הפשוט יותר שאנו מבינים שלקשר של קיימא יש חשיבות ויש לו משמעות, קשר שכזה מבטא שאינו נפרד לעולם.

אין יצור על אדמות שאינו זקוק לקשר, גם הקב"ה זקוק כביכול לקשר שלנו איתו, הוא מתאוה לתפלתם של צדיקים וכו', ושמענו על אלה ששהו בבידוד זמן רב ורח"ל לא עמדו בזה.

מה גם שהשימוש בדיבור הוא כמעט ללא הרף, הן בתפילה והן בלימוד והן בשיח של איש עם רעהו וכיו"ב, הרבה תועלות ישנם בשיח של שניים, וכפי שאנו רואים בדברי רז"ל.

נסכם לומר כאשר הקשר הוא כ"כ חיוני, והוא מוצר צריכה בסיסי לאדם שיהיה לו קשר טוב עם אחרים, ובעסקינו בזוגיות על אחכו"כ, הרי שנכון ללמוד איך לתקשר זה עם זה ובכלל, והתועלת בתקשורת נכונה ולהיפך הנזק ממנה נוכל גם זאת ללמוד מרז"ל.

שאלות ותגובות אפשר לשלוח למייל dr10110188@gmail.com לתיאום פגישה יש להת' 0548-567-122

משיב דבר תגובות להערות על עלונים קודמים

כתב מודגש: ציטוט מעלונים קודמים. **כתב יד:** ציטוט ממכתבי הקוראים. כתב מרובע שאינו מודגש: תגובתי להערה. ציון כזה ... בתוך מכתב: דילוג בתוך המכתב, על דבר שאינו נוגע לענייננו (כגון: עניין טכני). לתועלת הקוראים, בכמה מקומות הוספתי כותרות בכתב מודגש לפני כל נושא.

הפעם נפתח במכתבו של הבה"ח המבקר לעתים בקהלתנו אך חפץ בעילום שמו, ולכן חוסה בצלו של שם העט 'חננאל איש שדה'. המכתב הגיעני כבר לפני כחודשיים, סמוך להוצאת העלון של חדש כסלו (עלון מס' 24), ולכן כבר לא יכולתי להכניסו לעלון אז (אם כי כתבתי תגובה קצרה להערה מסויימת שהובאה שם). לצערי, בעלון חדש טבת, מסיבות טכניות לא עלה בידי להביא את המכתב. ב"ה, הפעם אני מביא את המכתב בשלמותו.

לכ' ...

השלום והברכה

קראתי בעיון רב את עלון החשוב מס 23 (עלון חדש מרחשוון) והנה עלו לפני כו"כ תמיהות והערות. אמרתי הן לא אמנע סוג מהעלון וכו'. ויש"כ על העלון החשוב והתפילה שתזכו סיפוק מציונותיכם חוזה. אמן.

על תגובתי למכתבו של המכונה יו"ד זעירא בעניין הכתל המערבי

א. בצמ' 5 כתבתם דאין קדושה בכתל, ואיתר דיוק "לא מצאתי היכן נאמר כן [המקום נכבד מאד עלה לזה מנן שכינה] על כתל המערבי של הר בית ה"י". והנה, בצמוד 6 כתבתם על התופעה "המלצצת" כלפונכט שבמזכ"א ת"ב יש שירי רגש ואף ריקודים. היינו תמיהה רבתי על הסתירה. זו לא סתירה. א. אני דברתי על התופעה של שירה בליל תשעה באב. ב. גם שירה וריקודים במוצאי ת"ב, אין זה מתאים. יודע לי כי זו כבר תופעה אחרת, ישנה יותר. ואף אם תאמרו דלה ככללות על המקום ואף דאין קדושה כ"כ, מ"מ זה המקום מאי אולמיה האי מכל קרמא דשפריא אכן, אין הבדל. שירה במוצאי ת"ב וכ"ש בלילו, הוא דבר פסול. לגבי מעלתו של הכתל המערבי, מעלתו היא שהוא קרוב יותר להר הבית (אם כי, קדושתו היא כקדושת כל בית כנסת בעיר העתיקה). אגב, אני חושש שבטעות ערבת עניין עליו כתב המכונה יו"ד זעירא, עם מה שכתבתי אני. ומה נצנה על זה שאנו מצל"יית הדורות (ודאי מצל"יית דאם ראשונים כמלאכים וכו', אלא שהדור הוא צופה ה' בצורה כזו של צלמות מאי דהוה הצדוקים-רבותינו בדורות קודמים הוי צליה ואכמ"ל). מ"מ יש עלא מתחברים לכאבם שלהם עצמם ולא חשית את עצמת חסרון בית חיינו, ורק זה מה שמצורר בהם הצניין של חבור לכאבו של הקב"ה וכאבם שלהם, ודאי שלצנ"ד יש להשאר הנ"ל על תיקונו שירה בזמן של אבלות, אינה מקרבת לחבור לכאב על מקודם המקדש. וצוד דאי לא תימא הכי, מה נאמר על המנהג הישן שנתחדש בימינו ב"ה על צניין סובו ציון והקיפוף, שבו מסובבים הר בית ה' בגיף ומרננה יש הבדל. גם סיבוב חומות בשירה ורננה, לא עושים (ולא ראוי לעשות) בליל תשעה באב ובמוצאו. אף דלכאורה המצב אמור להיות שבו נצטרך על שאנו צומדים מחוץ ואילו המצבתי אדם ופרא האדם ימ"מ מפסגת הערה: הבאת כאן דוגמא כואבת של דבר שתלוי בעיקר בנו ובכל עם ישראל. המציאות מוכיחה כן. ואדרבה, ככל שרואים התקדמות בעניין, ודאי יש שמחה בזה, אף שעדיין אנו רחוקים מבניין ביהמק"ד, ואכמ"ל. אלא שנה צורק השעה כפי שתקנו הדאונים וצכ"י שהחזירו צורה ליסנה אף זה כנ"ל.

עוד בעניין הנ"ל

ב. בצניין המילה טיול היינו יציאה מן המקום שבו נמצא האדם כרצו ואין הכוונה למה שקוראים היום טיול, ולא זכיתי להבין מה התכוון האי יו"ד זעירא. לא לגמרי מדויק. טיול הוא מלשון "טולא", דהיינו "צלי". במקום אחר אתייחס

לשימוש במילה זו בתקופה האחרונה במשמעות אחרת. אך עכ"פ לגבי עצם ההערה, אתה צודק. אף אני לא זכיתי להבין דברי אותו יו"ד זעירא.

על סילוף דעת החזו"א בעניין ארה"ק

ד. כמה שהביא אותו היו"ד זעירא בשם החזו"א שפולין אשר הישיבות וכו' דיונה כא"י. כ"ז היה פשוט לחזק אותו הזמן והמקום. על דבריו הגבתי באריכות בעלון חדש כסלו, בו הבאתי את מאמרו הנפלא של הרב יהודה אפשטיין שליט"א ודאי שלא כספנו ב-40 שנות מדבר וב-2000 שנות אלות להשאר פולין על כל משמעותה, ודין א"י לא יוכל לחול על חוצה לה [ויש לדון בשטח שבשטח ישראל את נחש א"י לפני ישוב כולן אילת וכדומה] ומי שכ"כ כוסף ורצה לחזור לפולין מוזמן לעשות זאת, משום שמי שלא מכיר בלכותנו בא"י והפצתה אויף וולנפש ומוטב יפתח המקרא שם יתבאר להדיא כי רוב ההפסחות לפי א"י וכמעט ואין פצת שהקב"ה לא מזכיר הדברו עם אברהם יצחק ויצק וא"פ עם משה ואהרן וכו' את צוין א"י וכמו שכתב הרמב"ם על דבר כל המצוות קיימות רק בא"י אך מכיוון שהיה צריך להיות בחו"ל רח"ל (כאלו שבי או אלות) אז התורה אמרה עשה המצוות א"פ בחו"ל אך צוין המצוות יסודותם בארץ הקדושה-ארץ חמדה. כנים דבריך. יצוין כי בין עובדי גילולים שבאומות העולם יש עד היום כאלה הסוגדים לשני אלים, לפי שיבושם, אחד מהם הוא הכח הרע, ואחד מהם הוא הטוב. עפ"ל. כנראה יהודים יראים ושלמים נכשלו ועבדו את המינות בשוגג וקבלו על עצמם להאמין שיש כח נוסף ח"ו. אלה חוזרים ואומרים על כל מיני נסים השייכים לבניין ארה"ק וישובה, שזהו כביכול מהאל השני המביא רע. ה' ירחם. משום מה, דווקא כשמדברים על פרעות שארעו לעם ישראל, מאמינים הם כמונו שזהו ענש מהקב"ה (לפעמים הם גם ידעו להגיד על מה הענש. סוג של "דוברות" ב"ד של מעלה. והיית יחזירם בתשובה שלמה במהרה.

האם בארה"ק יש מנהג המחייב את בני הקהלות

ופנה יו' להקשות עליו כפי שני קהלות אלוטריק המצטירה היא אחזים אתם צדיין בדברים אלה קיימים בא"י? כל קהלה קדושה שהגיע לארה"ק יכולה וצריכה להמשיך לנהוג כמנהג שנהגו אבותיה. אדרבה, בארה"ק יש מקום לכל יהודי העולם, ולאף קהלה אין בעלות על ארה"ק. אגב, בזמננו בעידן השטיבלאך, איני מאמין שיש מקום בארה"ק, בו שייך להגדיר "מנהג המקום", עד כדי חיוב כל אנשי המקום לנהוג כן. אציין עוד כי עדיין לא זכיתי לשמוע מאף תלמיד חכם מה היא ההגדרה של "מנהג ארץ ישראל" לפי דעתם. היא יתכן שבארץ הקדושה יצאנו מניין אנשים ויאמרו כדוק ה'מנהגים? הלא בני א"י קבלו אלה אומרו לה, ובני חו"ל י' ויאמרו להם, האם נפשכם כספה לפולין? על כך דברתי. מי החליט מי הם "בני ארץ ישראל" שקבלו כן? הידעת כי גם בין עולי גולת תימן, עולי גולת מרוקו, ועוד גלויות שונות, מקובל המנהג לומר פסוקים אלו עם הברכה שאחריהם? סיבה צדדית (אפרט בעז"ה כשנגיע לכך במדור דבר יום ביומו גרמה לרבים וטובים לחשוב שאי אמירת הפסוקים הללו היא מהמצוות התלויות בארץ. וסתם הערה צדדית נחוצה: ברכה זו עם הפסוקים שלפניה נתקנה בארץ ישראל בזמן הגאונים. אם יש להתלונן על מנהגים השייכים בחו"ל, לא עלינו תלונתך, אלא על המוסרים נפשם על קיום מנהגים שנתקנו בחו"ל ושייכים דווקא בחו"ל. אנו בקהלתנו איננו נוהגים מנהגים מסוג זה, אף אם נהגו בהם אבותינו שלא זכו למה שזכינו אנו.

על דברי הגר"ד הכהן קוק בעניין יושבי חו"ל

וכמה שכתב הגר"ד קוק שליט"א לרפוא"ה מהי שכן בליוקווד וכו', הדברים מפורשים בכתובות פרק פתרא ואכא"ל. אכן. כואב מאד שדברים פשוטים וברורים כל כך, נעלמים מעיניהם של יראים ושלמים. ובפרט שרבים מהם מצטטים השכם והערב בצורה מסולפת את עניין ג' שבועות הנזכר שם בסוגיה. משמע שכן למדו את אותם דפים בסוף כתובות.

בעניין ריקוד לפני הס"ת

ד. כמה שכתב מנהג הדאון (צ"ח' 9) לרקוד לפני הס"ת, הנה תלמידי הדאון עצמם לא נהלו כן. וקשה לפרש את דברי הדאון כפי ואפ"ל שרק לפני הס"ת היינו לפני האדם המוליך, ולא שהיה מונה גדוקא. עניתי על כך כבר בעלון חדש כסלו במדור זה (אכן. חוץ ממך היו עוד שהבינו כן בדברי). הסברתי שלא זו היתה כוונתי, אלא כפי שכתבת שמרקד לפני האדם המוליכו. אגב, לגבי מנהג "תלמידי הגר"א", אשמח לדעת מי הם, ומי החליט שמנהגיהם הם על פי הגר"א. אמנם מה לי הכא ומה לי התם, כל שישנו כביכול הס"ת ופשמחת היו"ט והתורה הקדושה מהני, וא"צ פנה לתפוס "מנהג". כנים דבריך. אין חיוב לתפוס "מנהג" בדברים כאלה, אך כבוד ספר התורה חייב להשמר. ואכמ"ל.

ואכפול ישי"כ על הצלון וכו' וכו' תודה רבה על הערותיך המחכימות.

המצפה לנחמת ציון וירושלים
צ"י שנזכה לפנות ביהמ"ק בי"א
ולאזולת א"י השלמה וליושבה
חנניא איש עדה

***

מכתב מידידי הרב שמעון שפירא שליט"א
בעניין משמרות הכהונה

אתה בטוח שהמשמרות יתחילו מאיפה אהזו לפי חשבון השבועות? אולי יתחילו לפי המשמרת שהיתה בזמן החורבן [יהויריב, כמדומה], ואולי יתחילו מאיפה הסדר, ואולי כפי ש"כ"ד משמרות חדשות?
מכמה מקומות מוכח שימשיכו את אותו מחזור של משמרות, לפי תורו של אותו משמר. כך למשל בסוגיית איסור שתיית יין בשבת של המשמר וביומו (ולילו) של אותו בית אב.

בעניין ברכה לגרים עבור מי שאומר אלו לעצמן ואלו לעצמן

היתה פעם אופציה של ברכת גרים פני עצמה? יש לך מקור נוסף מלבד הרמז בירושלמי הנ"ל?

צודק. הירושלמי הרי לא הביא את הפסקה 'אם אמר אלו לעצמן ואלו לעצמן, יצא'. וכפי שכתבתי, בזמן שנשנית הבריתא שבתוספתא, כנראה לא היה כלל נוסח קבוע, לא לברכה ולא לחתימה. מי שרצה לומר 'אלו לעצמן ואלו לעצמן', כנראה חבר לעצמו איזה נוסח (למעשה יכול היה לומר נוסח המתאים לצדיקים, בשינוי גרים במקום צדיקים).

נוסח ברכת בונה ירושלים

לא הנתי מה הקשר בין הפסקאות שהבאת מ'בן סירא' ל'נוסח שהבאת שם לפני כן, זה דומה באותה מידה ל'ברכת ירושלים' בברכת המזון ובמציין של.

לצנ"ד לזמן פניו ירושלים מתאים יותר נוסח הספרדים 'תשכון בתוך ירושלים'.

המראה של 'אלהי דוד', נראה שהיא פולמוס מכוון עם הנוסח שהיה מוכר להם מארץ ישראל, כי אחרת אולי נראה היה לא אומרים 'אלהי מה'.

* * *

מתלמיד חכם אחד שליטי"א החפץ בעילום שמו

על דברי ההבל שפורסמו על סגולה מיוחדת בברכת כהנים בע"ש לאחר הצות.

א. בסוף לא היה להם מניין

ב. התפילת מנחה עצמה לא עושה ברכת כהנים ורק אחרי התפילה בלי ברכה, כלומר את השטות הזו אפשר לעשות כל צר"ע.

ג. בכל הישיבות כמעט (אולי גם אצלך) אצטלו מסיימים לפני חצות) כיום השני של ר"ה חלף כיום עשירי ברכת כהנים אחרי חצות כי אומרים מוסף מאוחר, אצל חסידים במוסף של הו"ר חלף כיום עשירי ובחול"ל בשמחת תורה חלף כיום עשירי גם מצוי ברכת כהנים בצהריים, בלכרון מהם כל יום מתפללים שחרית אש, מתענייני' אדר חלף כיום עשירי של החברה קדישא גם יש ברכת כהנים, בקיצור ... כאן נכתב משפט שיראתי לפרסמו (אף שאיני חולק על הדבר).

מצדד תמונות של ... עם תכנת, תראה מה עושים בשביל כלל ישראל זו התקדמות. כבר היה מי שהעיר על התכלת ש"מתחילים עם התכלת וממשיכים עם ... ובסוף...". ואני די מסכים עם דבריו. אז נכון. שם הם לא התחילו עם התכלת. אבל לפחות זו התקדמות, שבית כנסת בירושלים עיה"ק, מקבל יחס יותר טוב ממירון או כל מקום אחר מחוץ לירושלים.

...

על סילוף דברי הגרי"ג אדלשטיין זצ"ל

לצפי ר' ערסון אתה צודק לגמרי, הוא אמר מפורש לא צאת בחנוכה אלא שבת לפני או אחרי אבל רק לשבת והיום יש חופש חנוכה של ארבעה ימים מלבד שחנוכה עצמו כמובן לא פוגע....

מהנעשה והנשמע בקהילתנו

הודאה על העבר. סיכום חדש טבת

פרשת יוגש. בשבת זו התחיל מחזור חדש של כ"ד משמרות כהונה ולווייה. יחד עם תחלת המשמרות, התחלנו שוב את משניות מסכת שבת, פרק אחד לכל שבת, לפי סדר המשמרות כנהוג בקהילתנו מזה מספר שנים. לימוד המשניות מתקיים בכל שבת לאחר מוסף. **יהי רצון שנזכה במהרה לראות כהנים בעבודתם ולויים בשרים ובזמרים**

עשרה בטבת. במנחה אמרנו את הקרובה בן אדם אלות אנח בשמעך.

כבכל ליל שבת ויו"ט הסתיימה תפלת ערבית לפני צאת הכוכבים. בקידוש של בית הכנסת, בלאו הכי קטנים שותים. אך מכיוון שהתפללו עמנו בחורים הסמוכים על שלחן אביהם או על שלחן אחרים, הוזמנו אותם בחורים לבתי מספר מתפללים בקהלה לצאת ידי חובת קידוש, ולאכול קמעה אחרי הצום.

פרשת ויחי. כבכל סיום אחד מחמשה חומשי תורה, הוגש כיבוד לפני מנחה.

תפלה על העתיד. תכניות חדש שבט

בשב"ק פרשת בשלח-שבת שירה ובשב"ק פרשת יתרו-שבת עשרת הדברים. יוגש כיבוד מיוחד לפני מנחה. תתקיים תכנית לילדים בשעות אחה"צ. ועוד. **ט"ו בשבט**. כבכל שנה, תתקיים אי"ה סעודה לבחורים בט"ו בשבט. כמו כן, לפני מנחה יוגש כיבוד למתפללים.

*****

זמני התפילות בקהילתנו
ק"ק עדת יראים-אושטרייך מודיעין עילית
 נתיבות המשפט 111 ב'

משמרות הכהונה והלויה על פי חשבוננו של מורנו הגר"י שווארץ שליט"א.
 רשימת המשמרות מופיעה גם בלוח/ספר דבר בעתו של הגר"מ גנוט שליט"א

יום חול	זמני התפילות לחדש שבט				יבנה המקדש			
	מנחה וערבית	מנחה לפניו	שחרית	מנחה מוצאי ערבית	כהנים	לוויים	מוסף	ביה"ע
בא	4:25	8:30	4:25	5:40	מלכה	נתניהו	ל	מי כמכה
בשלח שבת שירה	4:30	8:30	4:30	5:50	מימין	בקיהו	ך	הבאר
יתרו ש. עשרת הדברים	4:40	8:30	4:40	5:55	הקוץ	ישראלה	ה	אז ישיר
משפטים ש. מברכין	4:50	8:30	4:50	6:00	אביה	ישעיהו	ז	מי כמכה
תרומה שר"ח ופ. שקלים	4:50	8:30	4:50	6:05	ישוע	מתניהו	ל	הבאר

יום חול	זמני התפילות לחדש אדר				יבנה המקדש			
	מנחה וערבית	מנחה לפניו	שחרית	מנחה מוצאי ערבית	כהנים	לוויים	מוסף	ביה"ע
תרומה שר"ח ופ. שקלים	4:50	8:30	4:50	6:05	ישוע	מתניהו	י	הבאר
תצווה ופרשת זכור	4:55	8:30	4:55	6:10	שכניהו	שמעי	ו	אז ישיר
תענית אסתר	---	(*5:20)	---	5:00	פרטים על תכניות פורים, סעודת פורים, ועוד			
פורים	---	(*5:20)	---	5:00	יפורסמו אי"ה בעלון חדש אדר הבעל"ט			
כי תשא פורים דמוקפין	5:00	8:30	5:00	6:15	אלישיב	עזראל	ל	מי כמכה
ויקהל ופרשת פרה	4:40	8:30	4:40	5:55	יקים	חשביהו	ך	הבאר
פקודי-חזק ופרשת החדש	4:50	8:30	4:50	6:00	חפה	שובאל	ה	אז ישיר
ויקרא	4:50	8:30	4:50	6:05	ישבאב	מתתיהו	ז	מי כמכה

(* יתכנו שינויים. יש להתעדכן מראש

זמנים קבועים לכל השנה:

ערבית לעולם סמוכה למנחה, חוץ משבת ויו"ט, עיו"כ וערב ת"ב (בזמן שהמקדש חרב בעוה"ר).
יום חול: מנחה: 15 דקי לפני השקיעה.
שב"ק: מנחה עש"ק ובשב"ק: 50 דקי לפני השקיעה. שחרית: 8:30 (יש לקרא ק"ש לפני התפילה).
ערבית מוצ"ש: 25 דקי אחרי השקיעה.
תענית: מנחה: 50 דקי לפני השקיעה.
פורים: שחרית כותיקין (יתכנו שינויים).

תהלים לבנות בשבתות שעון חרף: בשעה 2:30
 אבות ובנים בכל שבת: שעה לפני מנחה

*****